

MORAL MAXIMS
IN VERSE

पद्यात्मक.

लघुहितोपदेश

“जो मर्यादा न हो तो अमृतोपम लघुहितोपदेश रस”

“सो न्यायः पणनवहापद्यात्मक न्यायुनी असे सरस”

हा ग्रंथ

विनायक यशवंत वेडे

मुंबईतील सरकारी मराठी शाळेचे मुख्याध्यापक

याणी केला

तो

मुंबई एथे

भणपत कुण्याजी यांचा उपस्थानावर

लापिला.

इ० सन् १८५०

२५ मे १८५०

13 MAR 1959

Office of

A

57269

2017-2018

अनुक्रमणिका.

	५४
वैवाचिकार्थो वचने	१
सदाचरण व दुराचरण	२
वाङ्मलायामान	४
उपकार व असुपकार	५
मुलावीवर्तणूक	६
राग	७
क्षमा	९
दुर्व्यसन	१०
प्रामाणिकवर्तणूक	११
सत्य	१२
चाहाडी	१३
लोभ व औदार्य	१४
मत्सर	१५
गर्व आणि नम्रता	१६
दया	१८

अनुक्रमणिका.

मेहेनत	१९
संगति आणि भेत्री	२२
बुद्धि आणि विद्या	२४
प्रतिष्ठा	२७
कृतज्ञता	२८
संतोष	२९
भाषण	३०
कर्ज	३१
धैर्य	३२
याचना	३३
द्रव्य	३४
विचार	३५
वस्त्रभूषण	३७
द्रव्यसंरक्षण	३८
सत्कालक्षेप	३९
शिवरंभाषण	४०
हिताची वचने	४०
कोश	४१

प्रस्तावना

सांप्रतचा उदार सरकाराने लोकांचा कल्याणास्तव जा मराठी इंग्रजी आदिकरून सर्व विद्यांचा शाळा घातल्या आहेत त्यांतून मराठी शालेंत शिकणाऱ्या मुलांस प्राचीन कवितेचें ज्ञान होण्यास पद्यात्मक ग्रंथ नाहींत असें जाणून हा लहानसा ग्रंथ केला आहे या ग्रंथाचें मुलांस पूर्ण ज्ञान झालें असतां जो अलीकडे प्राचीन कवींचा कवितांचे वेचे घेऊन सरकारचा सहायाने नवनीत या नामेंकरून ग्रंथ केला आहे तो वाचण्यास मुलें शक्तिमान् होतील.

हा लघुहितोपदेश पूर्वी गद्यात्मक होता तोच अभंग, आर्या, श्लोक, के-

प्रस्तावना

कावली आणि ओव्या यांणी रचिला आहे. असो, सर्वांनी हा पद्यात्मक लघुहितोपदेश आपल्या मुलांस पढवून याचा उपयोग झाला असतां ग्रंथकर्त्याचा अमार्घे सार्थक होईल.

आर्या

प्रथमारंभीकेला ॥

पद्यात्मकग्रंथलोकभर्षेत ॥

सुब्रह्मोषनद्यावा ॥

ध्यावागुणजोअसेलकवितेत ॥ १ ॥

लघुमन्मतिनेकेलें ॥

लघुपुस्तकबालकांसप्रीतीने ॥

विधिलेंवेडनिव्याणी ॥

वर्तावेंसत्यधर्मनीतीने ॥ २ ॥

लघुमन्मतिनेकविता ॥

श्लोकांनीबद्धतेविआर्यानी ॥

केलीशेषनदेतां ॥

ध्यावीमानुनिसमस्तआर्यानी ॥ ३ ॥

धडा १

देवाविषयीं वचनें

अभंग

देवेंकेलाउपकार ॥

स्मरामनीं निरंतर ॥ १ ॥

देवाचेंतूं भयधरी ॥

आणिरायतें आदरी ॥ २ ॥

देवदयाळू जगाचा ॥

दाता सर्वपदार्थांचा ॥ ३ ॥

जेजेवाईट करिती ॥

तेतेशिक्षेंतें पावती ॥ ४ ॥

सर्ववाईट कल्पना ॥

अपवित्र करती मना ॥ ५ ॥

मनेमात्र शुद्धेवा ॥

निव्य आठवाहे देवा ॥ ६ ॥

धरोनियां भावदेवी ॥

वचन सत्य ऐसे ठेवी ॥ ७ ॥

(२)

कर्मवाईदचांगली ॥
देवाजवलीनक्षांकली ॥ ८ ॥
कर्मचांगलेंयास्तव ॥
करोनीयादेवास्तव ॥ ९ ॥
आज्ञादेवाचीमानावी ॥
कीर्तिदेवाजीचीगावी ॥ १० ॥
देवानेउत्पन्नकेलेंकशासार्थी ॥
रात्रंदिवसघांटीमनामाजी ॥ १ ॥
संसारान्तसत्तासर्वप्रभूचीही ॥
कीर्तिदुष्कीर्तिहितोर्चदेतो ॥ २ ॥

घडा २

सदाचरण व दुराचरण

ओंव्या

कालदवडीनसदाचरणांत ॥
धन्यहोईनयाजगांत ॥
ऐसेंवागवृत्तीमनांत ॥
आचरतांकायउर्णे ॥ १ ॥

प्रामाणिकालोकमानिती ॥
 त्याची होतसे जर्गी ख्याती ॥
 अर्नी त्या भिउत्तमगति ॥
 तिलोत्पपतिदेतसे ॥ २ ॥
 दुराचाराचे दुष्टफळ ॥
 ऐसे सांगतो मी सकळ ॥
 जीर्णी होतसे सकळ ॥
 मनी मळपात्राचा ॥ ३ ॥
 जे जे वाईट कर्म करिती ॥
 त्यार्थ मोठे पणाभिरविती ॥
 ते ते सुजनीं कजीत पावती ॥
 सुनीति ठाडकी त्यानसे ॥ ४ ॥
 प्रामाणीक मनुष्याची कीर्ति ॥
 इह परलोकीं सर्व गाती ॥
 सज्जन त्याची पाहोनि मूर्ति ॥
 संतोषती मनांत ॥ ५ ॥
 वाईट कर्म अपाय घडे ॥
 खाटे सर्व अर्गी जडे ॥

(४)

घोर संकटां जाऊनि पडे ॥
कर्मावां कडे हाणोनि घां ॥ ६ ॥
दुर्गुण देहामाजी असती ॥
देहासुखनो हे निश्चिती ॥
जयाशरीरीं भ्रमण असती ॥
तया जीर्वा सुख कैवें ॥ ७ ॥

धडा ३

वडिलांचा मान

आर्या

रेतूमातृपित्याचा ॥
डेवितजानित्ययोग्यसन्मान ॥
देईल ईशतुजला ॥
आशिर्वादासिदेशितुंकान ॥ १ ॥
गुरुबापभ्रातृमाता ॥
स्वामीद्व्यादिकां हि कामार्ते ॥
कथिलें तें चिकरावें ॥
नवदावें त्वांकथून कामार्ते ॥ २ ॥

संगतिदाडमुलांची ॥
 सोडअसें वदति जे आईबाप ॥
 मान्यन करितां दुःखा ॥
 देइल तत्समन देति खलसाप ॥ ३ ॥
 जोतु जिविद्यासंगि ॥
 जोरक्षी प्राण अन्वदेऊन ॥
 जो भयस्कटवारी ॥
 हेबापा समति वेन होऊन ॥ ४ ॥
 जरि आपण वडिलांची ॥
 मर्यादा ठेविली तरी बाळ ॥
 रेविति पुढे हि तैसी ॥
 आपुलिते कथिन करिति आबाळ ॥ ५ ॥

धडा ४

उपकार व अनुपकार आर्या

अन्योपकार करणें ॥
 सद्गुणपुरुषास योग्य सणतात ॥

(६)

पीडापराशिकरणे ॥
ज्ञातेहेकारपापगणताय ॥ ७ ॥
उत्तमपुरुषह्मणावा ॥
जोशत्रूवरिकरीलउपकार ॥
बहुताडितांपरांहीं ॥
स्मरतनसेजोमनीहिअपकार ॥ ३ ॥
येतोशरणतयाचा ॥
रक्षीजोमाणसर्वशक्तीने ॥
आशेनेबद्धनसे ॥
होयतयातुष्टईशभक्तीने ॥ ३ ॥
जीवानंदसदाहो ॥
होतोउपकारकेलियावरती ॥
क्रीडाविलासयांहीं ॥
नभिलेसुखतिळहिगुंजएकरती ॥ ४ ॥

थडा ५
मुलांचीवर्तणूक
आर्या

हृदनेस्वमतानें ॥
चासुंनयेषोडशाब्दतोक्रानें ॥

आपानेमातेने ॥

सांगितलाशब्दवेइजेकाने ॥ १ ॥

सदनीश्रवणकरावे ॥

वचनपित्याचेतसेचिजननीचे ॥

ऐकावेहिगुरुचे ॥

ऐकुनयेसांगतांजननीचे ॥ २ ॥

नाळपर्णीवाळांची ॥

कोनलतरुसमकुधीहिवांकेल ॥

घेईलजागुणाला ॥

तोगुणमतिवेषुनीहिफांकेल ॥ ३ ॥

विद्यालयींमुलाने ॥

जाण्यावावेळनिन्यसाधावा ॥

मनिनिन्यवागवावे ॥

गुरुचामजबोलतो नवाधावा ॥ ४ ॥

प्रतिदिनिमनींमुलाने ॥

आळसतैसाचिहृदनकरावा ॥

नूतनपाठपढावा ॥

भूखाचासंगमात्रनधरावा ॥ ५ ॥

(८)

विद्योत्सुकबालाने ॥
दुर्जनसंगे कर्धानखेळावें ॥
विचारिपुधुळिमाजी ॥
पोरेंलोळतितसेनलोळावें ॥ ६ ॥
बालपणीं स्मृतिराहे ॥
तरुणावस्थेंत त्यास देइ फळ ॥
प्रभुला भवृद्धकाळीं ॥
सद्दिद्याकरिति जन्महास फळ ॥ ७ ॥

धडा ६

राग

श्लोक

अरेकारणें रागयेण्यास थोडीं ॥
ह्मणोनी सदाशांतता अंगिजोडीं ॥
बहुतां दिशीं रागयेई जयाशी ॥
तयाने पहार्जि किलें इंद्रियांशी ॥ १ ॥
सदा सन्यसेवो नियांगोडबोले ॥
तया पाहुनी ज्ञानिता काळडोले ॥

(९)

अशापासुनीहोयतंयकसाहो ॥
ययाकारणेसर्वआघातसाहो ॥ २ ॥

घडा ७

क्षमा

आर्या

दिधलंडुःखपराने ॥
उसनेफेडूनयेचिसोसावें ॥
शिक्षादेवतयांला ॥
करिलह्मणोनीउगीचवैसावें ॥ १ ॥
वाचेवदतोजोनर ॥
अपुलाअन्यायसज्जनापार्शी ॥
तत्कालसज्जनाहीं ॥
क्षमाकरावीभिवोनिपापार्शी ॥ २ ॥
जाणुनिपरापराधा ॥
क्षमाकरिलतोचिबोलतीसुजन ॥
न्यावरिरुपाकरीप्रभु ॥
यास्तवठेवापरोपकारिमन ॥ ३ ॥

(१०)

धडा ८

दुर्व्यसन

श्लोक

गांजाओदुनकोसुरापिउंनकोही भांगवौदुनको ॥
गोळीखाउंनकोअफुतरिनकोमाजूमसेवुंनको ॥
कांहीचोरुनकोउगाफिरुनकोवेश्याहियाहुंनको ॥
विद्याज्ञानकलाअसोतमनुजायावेगळेंतेनको ॥ १ ॥

आर्या

द्युतक्रीडेपासुनि ॥
चोरीचैव्यसनन्यासिलगेल ॥
तेणेजीवाहानी ॥
जरिजगलातरिहिभीकमागेल ॥ १ ॥
खेळुनिजुवाधनाला ॥
सांगमलाकोणिआजिसांठविलें ॥
रमलेव्यसनींगमले ॥
न्याणीस्वकुलाशिमात्रबाढविलें ॥ २ ॥

धडा ९

प्रामाणिकवर्तणूक

आर्या

परधनबहुकजाने ॥

चोरीनेम्दांकधीनभिळवार्वे ॥

मनपरकतिवरती ॥

जातांआर्धांतयाशिवळवार्वे ॥ १ ॥

खोळ्याहिताजग्याने ॥

खोळ्यावजनेहिमालजेविकिती ॥

अपराधफारकरती ॥

सुजनामाजीकधीनतेठिकती ॥ २ ॥

उत्तमरीतिधरार्वा ॥

चोखसदातोहिशोबराखावा ॥

कांहींहिकारणीतूं ॥

लांचअसाहीकधीनतोखावा ॥ ३ ॥

ऐकादुष्टरिपूहे ॥

चोरीचाहाडीतसाचिग्यभिचार ॥

(१२)

अंगीजाचेवसती ॥
त्याचामजशीमकोविसंचार ॥ ४ ॥
त्वांमदतीसनजावे ॥
नशिरावेमसलतीतबंडाचा ॥
कागदखोटेकरुनी ॥
देउंनकोद्रव्यराशिदंडाचा ॥ ५ ॥

धडा १०

सत्य

आर्या

हेंसत्यकेविआहे ॥
सुजनसुविद्यासुमार्गदाखवते ॥
तद्विपरीतअसेजें ॥
खोटेंभाषणमनांतखवखवते ॥ १ ॥
खोदीसाक्षनद्यावी ॥
सजनदेशासपापलणतात ॥
यास्तवसत्यवदार्ते ॥
सांगेगुरुआणिमागृहीतात ॥ २ ॥

जोनरमिथ्याभाषण ॥
 करिलतयाचाधरीलविश्वास ॥
 तोहिनफसेलकेवळ ॥
 फसवुनिदेईलत्रासविश्वास ॥ ३ ॥
 हेमीकार्यकरीनवि ॥
 ऐसेसांगोनिकार्यनकाल ॥
 करणेयोग्यअसेवा ॥
 सुजनाचीजाणहीचरेवाल ॥ ४ ॥

धडा ११

चाहाडी

श्लोक

चाहाडीकरीतोचिचहाडखोर ॥
 याचासर्वजातिलतेनथोर ॥
 निदातशीनकलजोकरील ॥
 तोबुद्धिकीर्तीसपहाहरील ॥ १ ॥

केकावली

अरेगुरुचरंतुलाकथिलतेनलोभास्तव ॥
 ह्मणेकरितनिव्यजासुजनसद्गुणाचास्तव ॥

(१४)

जगत्पतिपितागुरुत्रयभर्तासदाआठवीं ॥
असासदुपदेशहान्ददितूसदासाठवीं ॥ १ ॥

धडा १२

लोभवऔदार्य आर्या

पेवंभरोनिठेवी ॥
धान्यार्चाबहुतकालतोनरजो ॥
इच्छीमहागविकण्या ॥
वांछीदुष्काळहैमुलांसमजो ॥ १ ॥
व्यावरिसर्वजनाचा ॥
शापबसेमुख्यलोभहामूळ ॥
यास्तवतुह्नीतयाला ॥
आवाकाडोनिदेहिचासमुळ ॥ २ ॥
लोभीअधिकारोने ॥
हरविलसुखआपुलेंचिपूर्वीचें ॥
धनमिळविण्यासलोभें ॥
वांछीवसुतलभरोनिऊवीचें ॥ ३ ॥

(१५)

उपभोगवैभवाद्या ॥
धेतोआपणपरानर्हचसुख ॥
तोजन्मलाकशाला ॥
देशार्चंहीष्टनेनपाहुंमुख ॥ ४ ॥
जेजेउदारअसती ॥
प्रीतिवधावरिकरीतिजनसारे ॥
जरिअसुखीतिपडती ॥
जराहतीमहुतकाळपरिसारे ॥ ५ ॥
अन्यार्तरक्षावें ॥
अमवावेंस्वांगानव्यसक्तर्मी ॥
औदार्यहेंधरावें ॥
वेचावेंधनपरंतुसद्धर्मी ॥ ६ ॥

धडा १३

मत्सर

श्लोक.

शरीरीबहुक्षीणतामत्सरानें ॥
पहायेतसेजैसिजीर्णज्वराने ॥

(१६)

नराधीसुखेपाहुनीहुःसहोते ॥
अशापस्तन्यालासदाहुःसहोते ॥ १ ॥
निदापराचीश्रवणांपडोदे ॥
हुःखंतयादुर्घटहीवडोदे ॥
ऐसामनीइच्छितमत्सरीतो ॥
हादुर्मतिदुर्जयरेधरीतो ॥ २ ॥
व्हावेंजरीदुःखपरासिकांही ॥
ध्यावेंतयानेकरुनिस्वदेही ॥
पाहेकसामत्सरदुष्टआहे ॥
चोरोनियांमानवदेहिराहे ॥ ३ ॥

घडा १४

गर्वआणिनम्रता

आर्या

रेतूस्वकीयचित्ती ॥
यथार्थमोठाचिमीनक्षाणावें ॥
मानम्रताधरावी ॥
गर्वानेसर्वनाशजाणावें ॥ १ ॥

गर्वनकरितांचित्ता ॥

लीनगणैसज्जनादियज्जवळी ॥

स्वानदेवागर्वे ॥

सांगमलाकोणदुर्जनाकवळी ॥ २ ॥

साखादिकविधेने ॥

पंडितमोठाधिमीअसंभानी ॥

तोशिगुवृक्षांमध्यं ॥

तद्योगलाजतोविअभिमायी ॥ ३ ॥

नाहीमत्समदेसे ॥

न्हीदरनधरोनिसवैदाबोले ॥

खलमदलक्षणजाणा ॥

ज्ञाताबुधमोक्षणोनियांशेले ॥ ४ ॥

हागर्वदुष्टआहे ॥

कुजनसखाकरिलजाणकलहास ॥

देसोडुनीतयाला ॥

नाहीतरिहोयसज्जनीहास ॥ ५ ॥

कंधिहीभूखपणये ॥

याधोगेंसांगतांमकोभागूं ॥

(૧૮)

રેરેસ્તુગુણસ્વમુર્તે ॥
હેન્યાસમકુગદુનીનકોતાં ॥ ૬ ॥
મત્યેકભાષણીતૂ ॥
નિજમતિલાયુકિર્નેનવહુવાળી ॥
કારણહેંચઅસેર્કી ॥
વાળીલાન્યૂનતાસદાઆળી ॥ ૭ ॥
સન્કાલઘાલવાવા ॥
જોજગદીર્ઘેસમર્થિલાતુજલા ॥
ન્યાંતુનિદિધલાકાંઈ ॥
વદનેમેનૂનિયાઠદેનજલા ॥ ૮ ॥

ઘડા ૧૫

દયા

આર્યા

ઋણજરિદીનાદિધર્મે ॥
ન્યાજતયાર્ચેતયાશિસોઢાર્વે ॥
જોસંકટાંતપડતી ॥
ન્યાંતુનિસત્વરતયાશિકાઢાર્વે ॥ ૧ ॥

जीनरभलाभसेतो ॥
 ममतेनैनजपशंसरजील ॥
 तोसुखकल्पतरुवें ॥
 क्षमातळीसुफळजाणभक्षील ॥ २ ॥
 पाहुनिदीनजनातें ॥
 करिलदयात्यावरिष्ठबोलावें ॥
 प्रभुचीकृपानिहोइल ॥
 मगकांसुजनेअशानडोलावें ॥ ३ ॥
 जरितवशत्रुउपाशी ॥
 असलातरिभक्षणासभाकरदे ॥
 जालावस्त्रनसेम्या ॥
 नेसायादेरहावयाघरदे ॥ ४ ॥

घडा १६

मेहेनत

आर्या

अमबहुकरोनिकरिती ॥
 निजकामेआपुल्याशरीरानें ॥

त्याला न भुन्यामाजी ॥
 देतो फळचांगलेंचि सुकरानें ॥ १ ॥
 अन्याचा हस्तानें ॥
 होत न सेकार्य तूज सें करि सी ॥
 न करि ति अर्धा र्धा हि ते ॥
 समजुनियां चालत क्षणीं तर सी ॥ २ ॥
 जरि निव्यने मधरिला ॥
 तरि बांधुनि सदन पूर्ण होईल ॥
 तैसें पुस्तक नियम ॥
 वाचित असतां हि पाठराहील ॥ ३ ॥
 विद्या कठिणा हि असतां ॥
 जरि शिकसी तारि च साध्य ने माने ॥
 येईल सर्व तुजला ॥
 श्रेष्ठ पणाना हि जाण हे माने ॥ ४ ॥
 मनुजाय न करावा ॥
 आळस सोडोनि कार्य करण्यास ॥
 कथितो योग्य न सेरे ॥
 देवावरि भरवसा हि धरण्यास ॥ ५ ॥

पंगुदेवअसेरे ॥

यन्मकरावाअसंसदासमज ॥

निश्चयदेवावरनी ॥

ठेवादाभोग्यवाटलेनमज ॥ ६ ॥

जाचाआळसदेही ॥

वाटेम्यानासमभारिराला ॥

होतोस्वामीतेला ॥

हुननावाआणसर्वकामाचा ॥ ७ ॥

वाटेजरितचिती ॥

सत्कर्मैकहृनिकाळदवडीन ॥

तरितक्षणीकरावी ॥

बोलावेआळसाथिरगडीन ॥ ८ ॥

आळसदारिद्र्याचा ॥

दुःखाचाअपवापजाणावा ॥

कामाचादेहाचा ॥

नाशकरील्लणुनिदेहिनाणावा ॥ ९ ॥

वाटेजाप्रियनिद्रा ॥

आटेधमन्यादरिद्रलागेल ॥

(२२)

वाटेबुद्धितयाची ॥

वाटेनिःशंकभीकमागेल ॥ १० ॥

थडा १७

संगति आणि मैत्री

आर्या

थडाकरणेहेतारि ॥

मित्राशीशत्रुतात्वचितहोई ॥

यास्तवतीनकरावी ॥

महचनामान्यताउचितदेई ॥ १ ॥

उत्तममनुष्यजकीं ॥

तत्संगातूंकधीनकोसोडूं ॥

वाइटमनुष्ययाची ॥

दुःखदमैत्रीतशीनकोजोडूं ॥ २ ॥

संकटसमयींहोव्ये ॥

मित्रपरीहानसौख्यकालांत ॥

बालांशिसर्वेसैं ॥

सांगुनिकरणंप्रसिद्धशालांत ॥ ३ ॥

वाइटमार्गिबहुनर ॥

जाणारेहेतुस्त्रीमनीसमजा ॥

सत्संगावांचुनियां ॥

दवडुंजयेकालहेबरेउमजा ॥ ४ ॥

उत्तमनरजोन्याचा ॥

दुःसंगानेस्वभावविघडेल ॥

यास्तवकर्धीनकरणे ॥

सत्संगानेचदेवउघडेल ॥ ५ ॥

जोनरउत्तमचाली ॥

वागतसेन्यासदैवजनमोठे ॥

वर्णितिकरीबुधाची ॥

भैत्रीतेहोयकीवजनमोठे ॥ ६ ॥

बहुदुर्व्यसनेजाला ॥

असतीन्याचानघेइबापवन ॥

पाहुनिदूरसरावे ॥

वदतीबुधतेचिबोलतोनवन ॥ ७ ॥

(२४)

धडा १८

बुद्धि आणि विद्या आर्या

विद्याप्रातःकार्त्ता ॥

जरिशिकथिलतरिचयीघयेईल ॥

करितांसदैवमनुजा ॥

सर्वसुखातेक्षणांतदेईल ॥ १ ॥

जेअज्ञलोकअसती ॥

तेज्ञानाचाकरोनिधिःकार ॥

तेसाबुद्धीचाही ॥

करितितयातेनसोनिअधिकार ॥ २ ॥

सुतबुद्धिमानअसतां ॥

जनकार्येकरिजसेबरेनित्य ॥

तेसेअन्योपाये ॥

होइनहेबोलतोवचनसत्य ॥ ३ ॥

स्वर्णांपरीसआहे ॥

शाहणपणचांगलेअसेसमज ॥

रेखुहिहीनअसता ॥

योग्यनवाटेमर्नीचहेंउभज ॥ ३ ॥

रेमूर्खपुत्रअसता ॥

नापालाहुःखसर्वधाहीतें ॥

दिसतांवदनसुतावें ॥

अभिनिनादेहजालितेंहोतें ॥ ४ ॥

निघेवांनुनिनार्हा ॥

अउपणाज्ञानहेंदिकोणास ॥

नार्हाजयाप्रतिष्ठा ॥

तोबेसेबुधसभेंतकोणास ॥ ५ ॥

जाणेविद्याकेली ॥

गरजतयाचीजनासिलालेल ॥

जोनरपाहेतोल्या ॥

प्रभुजवळीशिवसदाहिमागेल ॥ ६ ॥

ययअतिलहानअसता ॥

विद्यायेग्येतशीनयेतरुणा ॥

विद्यानसेतयाची ॥

सुजनालातिकमरीनयेकरुणा ॥ ८ ॥

यास्तवबालपणींत्वा ॥

विद्याभ्यासाशिफारलागवें ॥

करजोडुनीप्रभूचें ॥

निर्मलसद्यशतुवांसदागवें ॥ ९ ॥

इतरधनार्तेजाणा ॥

चोरसदाटपुनिसर्वहीलुटिती ॥

धनपतिलागीं धरुनी ॥

दंडेंसर्वागतक्षणींकुटिती ॥ १० ॥

सद्विद्याधनमोठें ॥

भीतिनसेआमबंधुचोरांची ॥

जेसद्विद्याकरिती ॥

तेपावतियोग्यताहिथोरांची ॥ ११ ॥

विद्याधनान्यधनहें ॥

जैसेवेचीतसेंकमीजाणा ॥

अर्पीविद्यात्याची ॥

वाढेशुद्धेंदुवन्मनींआणा ॥ १२ ॥

(२७)

धडा १९

प्रतिष्ठा

श्लोक

धनाद्धनीयाजगतीप्रतिष्ठा ॥
मोक्षीअसेजाजनावरिष्ठा ॥
जीएकदागेलिपुन्हानयेई ॥
तसेनहेद्रव्यफिरोनयेई ॥ १ ॥

आर्या

आनंदहोतनाहीं ॥
कीर्तिनसोनीसमीपधनअसतां ॥
नैसाविद्यायेतां ॥
होयनआनंदकायधननसतां ॥ १ ॥
तुजपाहिजेप्रतिष्ठा ॥
दुर्गुणदेहींतरीनवसवावे ॥
सत्संगतिचधरावी ॥
सनिधदुर्जनकर्धीनवसवावे ॥ २ ॥

(२८)

घडा २०

कृतज्ञता

आर्या

जाणुनिउपकारातें ॥

प्रत्युपकाराकरीलजोन्याचे ॥

योजितकार्यासाठीं ॥

सहायहोतीनसोनिनान्याचे ॥ १ ॥

जोआपल्याहितप्रद ॥

मित्रातेंकरिउपद्रवालाक ॥

न्याचेंकल्याणकर्धी ॥

नाहींहोणारतोकरीशोक ॥ २ ॥

अभंग

ऐसेंमाझेमत ॥ सततरक्षाचें ॥

नंतरभक्षाचें ॥ सौख्यफळ ॥ १ ॥

(२९)

धडा २१

संतोष

आर्या

देवानेजेंदिधलें ॥

व्यांतचिसंतोषनिव्यमानावा ॥

तोजरिनाहींतरिया ॥

नरानसुखदेपदार्थकांहिनवा ॥ १ ॥

परवल्लभूषणार्ते ॥

पाहुनियांवालहटजरिघेती ॥

जननीजनकापार्शी ॥

नसतांकोठुनितयांसतीदेती ॥ २ ॥

जोनिव्यतुष्टचित्तें ॥

राहेतोवरथनाढ्यजाणावा ॥

जाचीआशामोठी ॥

तोचिदरिद्रीमनांतआणावा ॥ ३ ॥

मीबहुदुःखीऐसें ॥

मानुनिचिंतांतसेदजरिहोई ॥

(३०)

तरिआपणाहुनिबहु ॥
दुःखीपाहूनिशांतिमुखवेई ॥ ४ ॥

धडा २२

भाषण

आर्या

हासुनियानवदावें ॥
नधरावाभाषणांतअभिमान ॥
जोनरऐसाचाले ॥
तोपावेबुधजनांतसन्मान ॥ १ ॥
वाणीमधुरअसावी ॥
लाजनसावीकदापिवदतांना ॥
मर्यादशीलवाचा ॥
देवावीक्ष्मातर्लीहिवसतांना ॥ २ ॥
भाषणसन्त्यअसावें ॥
आणिहितावहतसेंचबहुगोड ॥

सद्विद्येचीठेवी ॥

सत्संगानेकरोनियांजोड ॥ ३ ॥

धिःकारसज्जनाचा ॥

नकरावासर्वथैवकवणाचा ॥

नवनवईमीकांहीं ॥

अर्थपद्मपूर्वशास्त्रकवणाचा ॥ ४ ॥

ऐकुनिपरवाभयार्ते ॥

प्रत्युत्तरमगसुयुक्ततेंद्यावें ॥

नकर्धाबोलायाला ॥

अधिरमनालाकरोनियांजावें ॥ ५ ॥

धडा २३

कर्ज

आर्या

आणूनयेउधारे ॥

ठेउनयेफाररोजहेंखातें ॥

हलुहलुयाचायोगें ॥

द्रव्यालाकीर्तिलाहितेंखातें ॥ १ ॥

(३२)

आदायाधिकवेची ॥
तोहोइलकजंदारलोकांचा ॥
ज्ञातेतयासिस्मणती ॥
संसारीज्ञानहीनहीकाचा ॥ २ ॥
काढुनिद्रव्यपरार्चे ॥
स्वर्चिशितारिअंतिदुःखावशिवा ॥
गेलेंसर्वहिस्मणशी ॥
मगदेशीव्यर्थदोषकांनशिवा ॥ ३ ॥
घेशीकजंजयार्चे ॥
त्याचाजरिएकवायदाचुकला ॥
युकतीजनतोंडावर ॥
यास्तवक्रणितोचिअम्रुलामुकला ॥

धडा २४

धैर्य

आर्षा

जन्मायेईत्याला ॥
मृत्युदरिद्रादिसंकटेअसती ॥

तीर्त्तीसोसायाला ॥
 धैर्याचीन्दर्शयिषाहिजेबसती ॥ १॥
 जलनिधिभाजीअसती ॥
 खडकजसेस्त्रीरतेविधीरार्च ॥
 सन्मनसंकटसमयी ॥
 नचळेहेसिद्धवाक्यधोरार्च ॥ २ ॥
 मनुजामनआधिरार्च ॥
 संकटकाळीखरेंचिडगमगते ॥
 यास्तवधैर्यधरोनी ॥
 भोगावेंसर्वदाहिमुखमगते ॥ ३ ॥

घडा २५

याचना

आर्या

देतांभीकपरानें ॥
 घेतांमुजनेंतयात्रपाअन्य ॥
 नाहींनिश्चयमनुजा ॥
 घेईनान्यासबोलतीधन्य ॥ १॥

(३४)

बलकटशरीरभसतां ॥

अन्यापितधान्यपेटपीडदर ॥

जोकांभरीलत्थार्च ॥

व्यर्थजिणैर्मृतविबोलतोनदर ॥ २ ॥

निजकष्टार्जितअन्ना ॥

भक्षुनिवांचेनमीतसाविधने ॥

कष्टार्जितेविहोइन ॥

संपन्नअशाचिवागअभिमाने ॥ ३ ॥

जोंवरिअन्यासनिध ॥

मागायाचेंनकारणप्राप्त ॥

तोंवरिथोरपणागुण ॥

जाणावाकोणिनाहिमगआप्त ॥ ४ ॥

जोंवरिचालेलतुझे ॥

तोंवरिलोकांतभीकमागुंनको ॥

तेसाअन्नार्थातूं ॥

सत्रांजाउनिकधीहिजेउंनको ॥ ५ ॥

सत्यानैउद्योगें ॥

तेसैनजनिअर्थेस्वहितहोतें ॥

(३५)

नार्हातरिजाणार्हे ॥

संततलोकींवरेंअहितहोतें ॥ ६ ॥

धडा २६

द्रव्य

ओव्या

सत्कर्मनिमिळवावेंधन ॥

न्याचाव्ययसत्कर्मावांचुन ॥

करूनयेकर्महीन ॥

पापबंधनजाणोनी ॥ १ ॥

द्रव्यसार्थकपरोपकार ॥

घडावाकर्धानअपकार ॥

जरीघरीअसेअधिकार ॥

लोकींधिःकारहोईतो ॥ २ ॥

मिळविलेंअकर्मनिधन ॥

जरीउपभोगकरितीआमजन ॥

तरीमिळविणारावांचुन ॥

पापविभागीदुजानार्हा ॥ ३ ॥

(३६)

हस्त्याचीबराबरीव्हावी ॥
यासार्धहोहांवधरावी ॥
हांवन्त्यार्तेस्वर्चकरवी ॥
दुःखजाणवीशेवटी ॥ ४ ॥

धडा २७

विचार

श्लोक

प्रथमनिजमर्नीसद्विचारहा ॥
करुनियांपुढेंकामतूपहा ॥
सांगतोंअसेंजरिनचालशी ॥
कर्धिहिरेनरासुखनपावशी ॥ १ ॥
यत्नकरुनियांकामकोणतें ॥
सिद्धहोतसेआर्धिजाणतें ॥
मगकरावयालागलौकरी ॥
ज्ञानिबोलिलेयुक्तिहीबरी ॥ २ ॥
लोचनेतुलावस्तुजांबरी ॥
दिसतसेनसेतेविअंतरी ॥

(३७)

ल्लणुनियानरासहिचारसा ॥
मेर्विनित्यतूहाचिआरसा ॥ ३ ॥

अभंग

अविचारीजनामुखयालोकांत ॥
तैसेंहिस्वर्गांतहोतनाहीं ॥ १ ॥

घडा २८

वस्त्रभूषण

आर्या

जोवस्त्रभूषणाने ॥
स्वांगसुशोभितकरावयालागे ॥
तोतरनीचल्लणावा ॥
सद्यशधनहानिलापहामागे ॥ १ ॥
मनुजाचासुगुणानें ॥
देहजसाशोभतोतसानधनें ॥
शोभेआणितसातो ॥
ज्ञान्यांचासन्पदीसदानमनें ॥ २ ॥

(३८)

श्लोक

जरीगुणचिचांगलेतरिशरीरहेंशोभतें ॥
परंतुअतिभूषणेंसुजनसन्मनश्चोभतें ॥
असोगुणचिचांगलेन्दायिजेसदाठेविती ॥
नतेकर्णहिभूषणेंकरनियांसुखासेविती ॥ १ ॥

घडा २९

द्रव्यसंरक्षण

अभंग

निजप्रामीकितिआहेहेंजाणून ॥
लाभाहूनीऊनस्वर्चकरी ॥ १ ॥
विचारानेऐसेद्रव्यसंरक्षण ॥
होईलरक्षणआपत्काली ॥ २ ॥
पुढेंद्रव्यमिळेआहेहाभरवसा ॥
तरीआर्धपैसास्वर्चूनये ॥ ३ ॥
दमडीदमडीकरुनीरुपयाबांधावा ॥
तोचानकरावाअपमान ॥ ४ ॥

(१९)

धडा ३०

सत्कालक्षेप

श्लोक

मुलाफुकट्कालतोकधिहिजाउदेऊनये ॥
कदाचिदपिजायजोफिरुनितोचिहातानये ॥
समोनिहिहसुअभाकश्चिनेइसत्कालतो ॥
पुरिद्विपत्तानदाससिगहोसभूशालतो ॥ १ ॥

आर्या

जीर्जीकार्भेयेती ॥
तीर्तीअसतीशिरावरीनित्य ॥
यास्तवनघालवावा ॥
व्यर्थक्षणसांगतीवचनसन्ध ॥ १ ॥

धडा ३१

शिवरेभाषण

आर्या

जोनरनिदाकरितो ॥
देतोगालिप्रदानअन्यजना ॥

(४०)

तेभिजनीवपणार्ते ॥

दावितसेकधिनेधितावजना ॥ १ ॥

भाषणपरस्परार्शी ॥

करितांकरितांहिरोपजरिआला ॥

कारणतेविधरुनिमनी ॥

न्यावरिनकर्धीहिघालिजेघाला ॥ २ ॥

महदाश्रयबलजनजो ॥

दाखवितकालदंडजरिन्याते ॥

झालानाहींतरितो ॥

पावेभिजनीवपणार्ते ॥ ३ ॥

घडा ३२

हितार्चीवचने

आर्या

बधिरहणार्वेकोणा ॥

हितवचनार्तेनघेइजोकार्नी ॥

क्रोधाधीनअसेन्या ॥

अंधहणार्वेसमग्रलोकार्नी ॥ १ ॥

57249

भाषणसुयुक्तनसतां ॥

बहुबोलेपरिमुकाचिसमजावें ॥

कार्याकार्यनजाणे ॥

तोपशुऐसेमनांतउमजावें ॥ २ ॥

अन्योपकारकरितो ॥

त्याचेंयशगातियाचकानीकीं ॥

हेंकेलेंअवणयाचकानीकीं ॥

हेंकेलेंअवणयाचकानीकीं ॥ ३ ॥

आयुर्धनतारुण्या ॥

विद्युत्सममानुनीवसेमहिंन ॥

सावधतोचिह्मणावा ॥

तोचिसदामान्यसाधुजनमहित ॥ ४ ॥

दैविकदैहिकभौतिक ॥

झालेनगणीकधीहिसंकटकीं ॥

धीरतयांसिह्मणावें ॥

नडगेरिपुचाहिजोमहाकटकीं ॥ ५ ॥

जाचेंचित्तनसेस्थिर ॥

सुखन्यापुरुषानसेनिकोदिगुणें ॥

(४२)

तेंचिअचंचलहोतां ॥

वादेसुखत्याहुनीहिंसिंधुउर्जे ॥ ६ ॥

आत्मस्तुतिलामोहुनि ॥

मानुनयेथोरमीअसेकोड ॥

जोआत्मकार्यसाधक ॥

बोलेलचितोबहूपरीगोड ॥ ७ ॥

खलकृतअपुलीनिदा ॥

अन्यमुखेंऐकतांचिकलहाला ॥

जाणेंयोग्यनसेवा ॥

कींखलसेर्वासदस्तुतीहाला ॥ ८ ॥

देखुनिरंकापुरुषा ॥

धिःकारनतूंकरुनिअपमान ॥

दैवेंतशीचअपुली ॥

गतिनोहिलयांसिकायहोमान ॥ ९ ॥

थोरजनीवैरतसें ॥

विश्वासाहिदुर्जनींखलीमेम ॥

अनुचितकर्मारंभहि ॥

केवळमृत्यूचिजाणहानेन ॥ १० ॥

अपुल्यापार्शां असतां ॥

धनजनमैत्रीकरावयायेती ॥

परिद्रव्यहेचिनसतां ॥

तेजनसुगुणासदूषणेदेती ॥ ११ ॥

जोनिष्कपटप्रेमे ॥

हितवदतोयाजनांततेबोल ॥

असतीनिष्ठिजसतां ॥

मानुनिअमृतासमानतूंडोल ॥ १२ ॥

विश्वासाहार्पुरुषा ॥

वाचुनिअपुल्लेकयूनयोचिगुज ॥

मोहेजरिकथिशीबा ॥

विपरितहोईलसांगतोचिगुज ॥ १३ ॥

मित्रापार्शांअपुल्ले ॥

गुह्यअसेजरितरीहिबोलावे ॥

जेमित्रकार्यतेही ॥

अपुल्याकार्यासमानतोलावे ॥ १४ ॥

न्यार्येकरुनिधनार्जन ॥

नित्यतयाचेअनुक्रमेचिकरी ॥

(४४)

व्ययलेखनहीन्याचें ॥

करणेसुखहेंहिमानसीविवरी ॥ १५ ॥

आहारींव्यवहारीं ॥

नधरावीभीडधरुनिनाम्यातें ॥

धरितांआमन्वानें ॥

सुखकल्पातींहिहोहनाम्यातें ॥ १६ ॥

न्यागानचमानाहो ॥

युक्तिरहितबोलिलाजरीथोर ॥

हितमितयुक्तिसहितजें ॥

मानावेंजरिवदेलेतेंपोर ॥ १७ ॥

आमांतचितोडावा ॥

नचन्यावाकलहसद्विजराजाचा ॥

येणेचिहोयसुखन्या ॥

सुखनोहेकलहमंदिरीजाचा ॥ १८ ॥

रिपुएकवेळझाला ॥

व्याचातूंभरवसाचिनधरावा ॥

पश्चात्स्नेहतयाचा ॥

नाशकसाजाणुनीचनकरावा ॥ १९ ॥

मृतपुरुषाचीर्निदा ॥

करणेहाधर्मराहतोअधर्मी ॥

ज्ञान्यानेनकरावा ॥

करणेहामानितोचिपरवधर्मी ॥ २० ॥

प्राणासमानइष्टहि ॥

धनतेंवेचुनिशरीरकरिजतून ॥

कृतार्थीसुखवतन ॥

मिळतेंमिळविनशरीरधनवतन ॥ २१ ॥

गुह्यपराचेंउघडें ॥

नकरीतूंधरुनियांमनीरोष ॥

पीडापरासिकरणे ॥

याहुनिदुसरानसेजनींदोष ॥ २२ ॥

जरिसर्वइंद्रियांतें ॥

जिंकुनिकरितातमुकरसनाही ॥

बुडवीलतीचयास्तव ॥

अधुरपदार्थीतजाणरसनाही ॥ २३ ॥

घेउनिविकतपराचा ॥

वादकरावातयांतसुखलेश ॥

प्राप्त होतों डलई ॥

वदती बुधहाजनांत सुखलेश ॥ २४ ॥

आरंभुनियां एका ॥

कन्या दुसऱ्या सहात घालावा ॥

शेवट एकाचाही ॥

होईना मूढतोचि बोलावा ॥ २५ ॥

बोलत असतां दोघे ॥

तेथे जाउनितयांचिया बोला ॥

ऐकूं नयेचि आपण ॥

पुरुषविचारेंचि पावतो मोला ॥ २६ ॥

कांहीं वृत्त पराला ॥

सांगत असतां न सेल अवधान ॥

आग्रह करुनि न्याला ॥

सांगावें हें हियोग्य बहुधान ॥ २७ ॥

कार्या आपण असतां ॥

आला कार्यास अन्य घेऊन ॥

मार्गीलावावें न्या ॥

उत्तर न्याचें हिशी प्रदेऊन ॥ २८ ॥

(४७)

बहुतांकार्यालाजो ॥

आरंभील्यानरासएकहितें ॥

होयनदेशायोगें ॥

होतीलतयानरासकायहिते ॥ २९ ॥

भीचतुरअसेमानुनि ॥

बोलायानचदहांतजवंगा ॥

जातांउपहासाला ॥

होसिलतूंपात्रआणिउद्देगा ॥ ३० ॥

चुकल्याआपणपदरीं ॥

अवश्यघेणेंअसेमर्नीआण ॥

वादतयाचाकरणे ॥

हेंखोटेपणमनांततूंजाण ॥ ३१ ॥

अतिशयममतापुत्री ॥

करणेयेणेचिदुर्गुणीनाश ॥

येणेचिहोतसेबा ॥

उत्तमगतिरोधिणारहापाश ॥ ३२ ॥

ममताअशीकरावी ॥

होयजिणेपुत्रसदुणकरंड ॥

(४८)

जोयासंसारंतिल ॥

दुःखार्णवमग्नमानवतरंड ॥ ३३ ॥

असतांनीतिज्ञपुरुष ॥

भक्तिविणैव्यर्थसर्वज्ञान ॥

संकटसमर्थानीतिन ॥

भक्तीदेईलजापरीमान ॥ ३४ ॥

यजमानाचेगुणकी ॥

दुर्गुणतेस्पष्टसेवकेंहोती ॥

जैसास्वामीवागे ॥

बहुधागुणतेचिसेवकीयेती ॥ ३५ ॥

स्वीकारदुर्गुणाचा ॥

करितोअपकीर्तितीगुणामार्गे ॥

असतेगेलातरिती ॥

जीकृततदेहिजाहलीरोगें ॥ ३६ ॥

करितांआप्तत्वानें ॥

नरजोमानाचनासदुपदेश ॥

लज्जाआणिदरिद्रहि ॥

लघुताभावजरीहिसुपदेश ॥ ३७ ॥

(४९)

गृहअतिसंनिधजाचे ॥

व्यापुरुषावरिकरूनकोरोष ॥

सर्पाशीसलगिने ॥

असतांहोईलसर्वदातोष ॥ ३८ ॥

बत्तिसधडेमिळोनी ॥

हाबाळांलघुहितोपदेशखरा ॥

वर्णनकेलात्यांला ॥

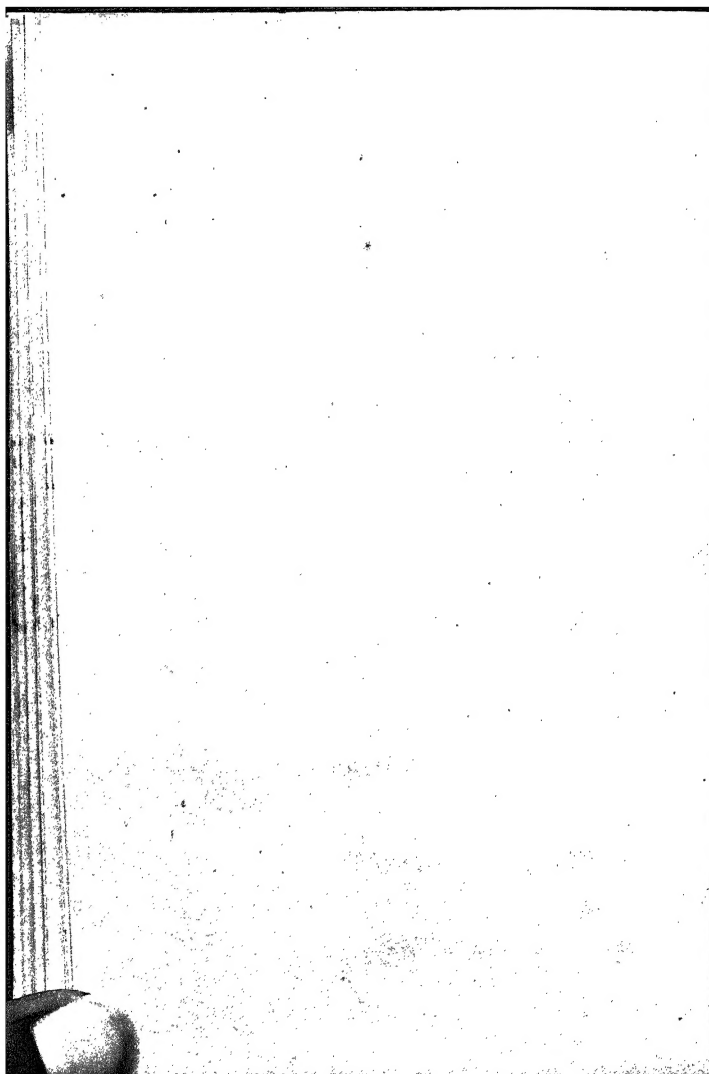
आर्याछंदेंकरोनिमान्यकरा ॥ ३९ ॥

पस्मेश्वरप्रसादे ॥

कविताहीलघुहितोपदेशाची ॥

केलीपाठकरावी ॥

प्रीतिधरावीसदास्वदेशाची ॥ ४० ॥

कठिणशब्दांचा कोश.

— ३० # ०६ —

शब्द	अर्थ
अब्द	वर्ष
अन्योपकार	दुसऱ्यावर उपकार
अर्धार्ध	चतुर्थांश
उर्वी	पृथ्वी
ऊन	उणा
करंड	डबा
कांता	स्त्री
खलेश	दुष्टाचा स्वामी
ख	आकाश
जलनिधि	समुद्र
तरंड	नौका
तरु	वृक्ष
तोक	मुलगा
त्रपा	लज्जा
दर	भीति

शब्द

अर्थ

दुःखवर्णव

दुःखसमुद्र

धी

बुद्धि

नव

नवा

पवन

वायु

मग्न

बुडालेला

मर्हीत

पृथ्वीत

महित

पूज्य

याचकानांकीं

याचकसमुदायांत

वसु

द्रव्य

शिव

कल्याण

शुक्लेंदुवत्

शुक्लपक्षाचा चंद्रमाप्रमाणे

षोडश

सोळा

सदन

घर

सदुद्यम

उत्तम व्यापार

हाला

मद्य

ज्ही

लज्जा

क्षमा

पृथ्वी

शुद्धिपत्र

अशुद्ध

शुद्ध

प्रस्तावना

आर्या ..... पद्यात्मक

पद्यमय

पृष्ठ

ओळ

५

१७

सद्गुण

सद्गुणि

चोरीचाहाडी

चोरिचहा

११

१७

तसाचिव्य

डीतसादु

भिचार ॥

राचार ॥

१३

१२

चाहाडी

चहाडी

१४

१७

ऊर्वीचें

उर्वीचें

२१

३

वरती

वरती

३०

१

बहु

बहु

३२

६

खर्चिथि

खर्चिथि